והא שברים נינהו [א]תרגמה שמואל [ב]בעומדין על בסיסן [ג]איתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה רבי יוחנן אמר [ד]אסורה רשב"ל אמר מותרת רבי יוחנן אמר אסורה דהא לא בטלה [ה]רשב"ל אמר מותרת מסתמא בטולי מבטיל לה מימר אמר איהי נפשה לא אצלה לההוא גברא מצלה ליה [ו]איתיביה ר' יוחנן לרשב"ל [1]וראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות וגו' וכתיב [2]על כן לא ידרכו כהני דגון וגו' אמר לו [ז]משם ראיה התם שמניחין את הדגון ועובדין את המפתן דאמרי הכי שבקיה איסריה לדגון ואתא איתיב ליה על המפתן איתיביה המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין הא שברי עבודת כוכבים אסורין לא תימא שברי עבודת כוכבים אסורין אלא אימא הא צלמים עצמן אסורין וסתמא כר' מאיר ורבי יוחנן מדר"מ נשמע להו לרבנן לאו אמר ר' מאיר צלמים אסורין שברי צלמים מותרין לרבנן עבודת כוכבים נמי היא אסורה ושבריה מותרין הכי השתא התם אימר עבדום אימר לא עבדום ואת"ל עבדום אימר בטלום עבודת כוכבים ודאי עבודה מי יימר דבטלה הוי ספק וודאי ואין ספק מוציא מידי ודאי [ח]ואין ספק מוציא מידי ודאי [ט]והתניא [י]חבר שמת והניח מגורה מלאה פירות אפילו הן בני יומן הרי הן בחזקת מתוקנין והא הכא דודאי טבילי ספק עשרינהו ספק לא עשרינהו וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי התם ודאי וודאי הוא דודאי עשרינהו כדרבי חנינא חוזאה דאמר רבי חנינא חוזאה חזקה על חבר שאינו מוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו ואבע"א (מעיקרא לא טבילי) ספק וספק הוא [אפשר דעבד] [כ]כדר' אושעיא דאמר [ל]מערים אדם על תבואתו ומכניסה במוץ שלה כדי שתהא בהמתו אוכלת ופטורה מן המעשר ואין ספק מוציא מידי ודאי והתניא [מ]אמר ר' יהודה מעשה בשפחתו

של

על בסיסן. על כן מקום המתוקן (א) לה כיון דלותביניהו התם ולא פלחי להו: **לא ידרכו כהני דגון על מפתן דגון.** אלמא חשיבי להו שברים: **משם ראיה.** בתמיה: **הכא.** לאו עבודת כוכבים שבורה קחשיבי לה דלאינהו סבור כיון שראו אברים משוכין שלו על מפתן: **שבקיה איסריה לדגון.** גבורת ושררת הגלם עזבתו והלכה וישבה על המפתן. (ב) איסריה שר שלו כמו איסריה דעניותא [ט](בשמעתת חולין בפרק כל הבשר (דף קה)): **וסתמא כר"מ.** ואע"ג דאסר בצלמים מודה בשבריהן: ומקשי' **ולרבי יוחנן.** [י]דקאמר הכא מודה ר"מ דשברי צלמים מותרין מדר"מ נשמע לרבנן דרבנן נמי שרו בשברי עבודת כוכבים דהא צלמים לרבי מאיר כעבודת כוכבים לרבנן נינהו ומדר"מ נשמע לרבנן דכי היכי דקאמר שברי צלמים מותרין ה"נ ודאי ס"ל לרבנן צלמים שיש בידן מקל או צפור דשבריהן מותרין. וה"מ למימר מדרבנן נשמע לרבנן דהא אסרי צלמים שיש בידן מקל או צפור ומ"מ שבריהן מותרין והאי דלא קאמר הכי משום דלא חזינא בהדיא במתניתין דקא שרי שברי אותן צלמים שהן אסורין: **לאו אמר ר"מ וכו'.** לשון קושיא: **הוי ספק וודאי.** ספק להיתר וודאי לאסור: **אין ספק מוציא מידי ודאי.** שהוחזק תחלה לאיסור: **והא הכא דודאי טבילי.** כיון שאנו רואין שנגמרה מלאכתן ודאי בחזקת טבל היו מיד: **התם ודאי וודאי הוא.** כי היכי דפשיטא לן שהיו טבל ה"נ פשיטא לן שעישרן החבר מיד שמוחזק בכך: **ואב"א ספק וספק הוא.** כי היכי דמספקא לן אם עישרן אם לאו נמי מספקא לן אם היו מעולם טבל אם לאו דאע"ג דנגמרה מלאכתן השתא ונתמרחו בכרי איכא למימר לא באו לכלל טבל מעולם: **דעבד להו כרבי אושעיא.** דהכניסה במוץ שלה ולא ראה פני הבית. ואע"ג דטבל שלא ראה פני הבית מיתסר באכילת קבע והכא מחזקינן להו בחזקת מתוקנין ושרינן להו באכילת קבע אין כאן ספק מוציא מידי ודאי דאכילת קבע בדאורייתא לא אשכחינן ומדרבנן הוא דמיתסר והימנוה רבנן לחזקת חבר לתקנתא דידהו אבל אי הוה חזינן ליה דמרחינהו קודם שראו פני הבית ובאו לכלל טבל לא נפקי תו מידי ודאי עד דמעשרינהו קמן: **ומכניסה.** לאחירו במוץ שלה ולא ימרחנה בכרי בגורן שבשדה דמירוח הוא גמר מלאכה והכנסתו לבית הוא קובעתו למעשר לאסור בו אכילת עראי כדאמרינן בהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פח.) וכיון דהכניסה קודם גמר מלאכה לא קבעה ליה לכך וכי מהדר להו וממרח להו בתוך הבית לא מקבעי דפני הבית הוא דקבעי ולא תוך הבית כדיליף התם מואכלו בשעריך [דברים טו] ואפילו מירחו בשדה והכניסו דרך גגות וקרפיפות אמרינן בברכות (דף לה:) דלא מקבעי: **כדי שתהא בהמתו אוכלת.** להכי נקט בהמתו דמאכל בהמתו קחשיב ליה אכילת עראי וליכא אפילו איסורא דרבנן כדתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה לחיה ולעופות עד שימרח בכרי אלמא מאכל בהמה עראי קרי ליה דאילו גבי אדם אף על גב דלא נמרחו אסור לאכול קבע אלא עראי. ולגבי לא ראה פני הבית נמי בהמתו שריא אבל איהו אסור מדרבנן לאכול קבע אלא עראי אבל אי ראה פני הבית אפילו מאכל בהמה חייב במעשר דהא דתנן (דמאי פ"א מ"ג) הלוקח לזרע ולבהמה פטור בדמאי תנינן לה:

מליק

והא שברים נינהו. וא"ת בלא מלתיה דשמואל נמי תקשי רישא לסיפא רישא שברי צלמים מותרין וסיפא תבנית יד ורגל אסורין ויש לומר דאי לאו מלתיה דשמואל הוה אמינא שברי עבודת כוכבים אסורין וסיפא משתמע שפיר בשברי עבודת כוכבים: **בעומדין** על בסיסן. פ"ה על בימוס שלהן ולשון מלא קשיא דמשמע בשוק או בשדה לכך נראה לר"ת לפרש שיש להם בית מושב רחב שיושבין עליו לבדם ואינם נראים כשברים אלא נראה שכך הן מתחלה נעשים: **איתיביה** המוצא שברי צלמים הרי אלו מותרין הא שברי עבודת כוכבים אסורין. נראה לפרש דהכי פריך הך משנה סתמא שנויה ור"מ לא הוזכר בה וא"כ נוכל להעמיד אף כרבנן ובסתם צלמים שאין בידם כלום שנחלקו ר"מ ורבנן מיירי הכא והכי דייק בשלמא לר"מ דאסר צלמים עצמם הוצרך לשנות היתר בשברים אלא לרבנן השתא צלמים עצמם שרו שברים מבעיא אלא ש"מ למידק אתא הא שברים של עבודת כוכבים אסורין והשתא ליכא לשנויי כדשני לעיל ה"ה אפי' שברי עבודת כוכבים מותרין ומשום דקא בעי למיתני אלא תבנית יד וכו' דהך תירוצא לא שייך אלא אליבא דר"מ דאסר סתם צלמים אבל לרבנן עדיין הקושיא בדוכתה אמאי תני שברי צלמים אם לא לדקדק הא שברי עבודת כוכבים אסורין ומשני לא תוקמה כרבנן ותידוק הא שברי עבודת כוכבים אסורין אלא תוקמה כר"מ ותידוק הא צלמים עצמם אסורין אבל שברי עבודת כוכבים לעולם מותרין ומאחר שבא להשמיענו סתמא כר"מ אין להקשות מה שהקשינו לעיל לשמואל ליתני שברי עבודת כוכבים וכ"ש שברי צלמים דאי תנא שברי עבודת כוכבים לא הייתי יכולין לדקדק הא צלמים עצמם אסורין אלא הא עבודת כוכבים עצמה אסורה וכהא כו"ע מודו ואין להקשות מאחר דמוקי לה כר"מ לימא משום דבעי למתני סיפא כדשני לעיל כי נראה קצת דוחק (ג) בהיות כי בא לאשמועי' חידוש בשברים ומניח שברי עבודת כוכבים [כ]משום סיפא אבל השתא קאמר דלא בא לאשמועינן בשברים כלל ולא בא אלא לדיוק אבל אליבא דשמואל משמע דבא להודיע דשברים מותר כדפרישית לעיל: **מדרבי** מאיר נשמע לרבנן. לפר"ת דפירש לרבנן דאסרי כל צלמים אף (ד) אין בידם כלום חוץ מאגדרטי עומד על פתח מדינה נראה דה"מ למפרך מרבנן גופייהו דלעולם בצלמים האסורים יש להחמיר בשבריהם כשברי עבודת כוכבים עצמה ולרבנן שבריהם מותרין לדבר ידוע הוא שאינם מחמירין יותר מר"מ וא"כ לימא מרבנן גופייהו נשמע דשברי עבודת כוכבים מותרין דהא צלמים אסורין שבריהם מותרין ה"נ עבודת כוכבים אסורה שבריה מותרין ובקונטרס נמי דקדק דה"מ למיפרך מרבנן גופייהו ומצלמים שיש בידם מקל או צפור ושבריהם מותרין אלא משום דלא חזינן בהדיא במתני' דשרו שברי צלמים שהן אסורין: **ואין** ספק מוציא מידי ודאי. בתמיה פי' ואין ספק היתר הרגיל מוציא מידי ודאי דלאי בשאינו רגיל אפילו ספק איסור אינו מוציא מידי ודאי היתר כדמוכח בפ"ק דחולין (דף י.) גבי עור ספק פוגס וכו': **חזקה** על חבר וכו'. בירושלמי קאמר תפתר בשמת בתוך הישוב פירות ביישוב הדעת: **ומכניסה** במוץ שלה. פי' שלא תראה (ה) כדגן פני הבית כדי שלא תתחייב במעשר דאמרינן (ב"מ דף פח.) אין הטבל מתחייב במעשר עד שיראה פני הבית פירוש לאחר שנעשה דגן ואם הכניסה במוץ שלה או יוכל לאכול עראי וכדתניא בתוספתא ובפרק קמא דביצה (דף יג.) מייתי לה הכונס שבלין לאכול מהם עיסה אוכל מהם עראי ופטור ואכילת בהמתו דנקט הכא משום דכל אכילת בהמה אפילו קבע שלה חשוב הוא עראי וכדאמרינן (פאה פ"א מ"ו) מאכיל לבהמה לחיה ולעופות עד שיתמרח בכרי אבל אם ראה פני הבית (ו) כדגן או אף במרות בכרי או בשדה ואין דעתו להביאו לבית נקבע הוא למעשר ולא יוכל לאכול עראי ואף לא להאכיל בהמתו דהנאה של כלוי אסורה בטבל והתם תלינן בשמא הכניסה במוץ ואף על גב דמדרבנן אסור לאכול קבע אתי ספק מעשר ומוציא מידי ודאי דרבנן:

עין משפט נר מצוה

ד א מיי' פ"ז מהלכות עבודת כוכבים הלכה ז ועיין בכ"מ סמג לאוין כב טוש"ע י"ד סימן קמא סעיף ג:

ה ב מיי' שם פ"ח הלכה יא סמג שם טוש"ע י"ד סימן קמו סעיף יא:

ו ג מיי' פ"י מהלכות מעשר הלכה ג סמג עשין קלה:

ז ד מיי' שם פ"ג הל' ו סמג עשין קלה טוש"ע י"ד סימן שלא סעיף פד:

◆

מוסף רש"י

ביטולי מבטיל לה. דודאי ביטלה העכו"ם בלבו, מימר אמר. העכו"ם, **איהי נפשה לא אצלה.** שלא הצילה עצמה שלא תשבר (מעילה יד.). **משם ראיה.** בתמיה (סוכה כח.). **חבר שמת.** חבר הנאמן על המעשרות ומת (פסחים ד:). **מגורה.** גורן (שם ט.). **בני יומן.** שנתמרחו היום (שם ד:) דנכרין הן שהיום נתמרחו (שם ט.). **הרי הן בחזקת מתוקנין.** דודאי לא יצא מתחת ידו עד שגמר כל מלאכתו (שם ד:). **והא הכא.** דכיון דממורחין הן והרי הן בבית, דכל מגורה בבית היא, ודאי טבילי. דהא נגמרה מלאכתן וראו פני הבית וחל שם טבל עליהן משעה שראו פני הבית (שם ט.) דהא חזינן שנגמרה מלאכתן וממורחין הן (נדה טו:). **ספק עשרינהו.** ספק עישרן חבר זה ספק לא עישרן, ואמי ספק זה ומוציא פירות הללו מידי ודאי טבל, משום דרוב חברים מעשרין הם מיד קודם שיוציאם מתחת ידו (פסחים ט.). **התם ודאי וודאי הוא.** כי היכי דפשיטא לן דטבילי מעיקרא הכי נמי פשיטא לן דעשרינהו, ואין כאן גמגום והילוך אחר הרוב בדבר, אלא חזקה ודאי על כל החברים (שם). **חזקה על חבר כו'.** דהואיל ופירי דידיה הוא עליה דידיה רמי וחייש ללפני עור (עירובין לב.). **ספק וספק הוא.** כי היכי דמספקא לן אי עשרינהו אי לא עשרינהו, הכי נמי איכא לספוקי אי חל עלייהו שם טבל מעולם אי לא, ומעיקרא אימא לא טבול ואע"פ שהן ממורחין ובתוך הבית, אימור עבד להו כדרי אושעיא, שהכניסה לבית במוץ שלה ואח"כ דש וממרח, ופוטרת הטבל הלכה בראיית פני הבית, כב"ה בהשוכר (פח.) דהא בראיית פני הבית לא נגמרה מלאכתן לחול עליו שם טבל, וכשנגמר מלאכתן כבר בתוך הבית הוא ואין אלו פני הבית אלא כשנכנס דרך פתחים, כדתניא (ברכות לה:). תמידים הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר, עכשיו מכניסין דרך גגות דרך חצרות וקרפיפות לבית כדי לפוטרן, הלכך לא חייל עלייהו שם טבל ומיתר פירש הא דאוכלן אכילת קבע, ולא תימא נהי דלא חייל עליהו טיבלא לאכילת ארעי, אכילת קבע מיהא ליתסרו, דהא דמיתסרא אכילת קבע קודם קביעת גורן ונגמר מלאכה מדרבנן הוא, וגבי איסור דרבנן סמכינן אחזקת חבר שעישרן (פסחים ט.). **ומכניסה במוץ שלה.** כעין מאכל בהמה. ומאכל בהמה פטור מן המעשר (מנחות סז:). או: במוץ שלה קודם שירח אותה, שאין מתחייב במעשר מן התורה אלא בראיית פני הבית ומשנגמרת בכרי, אבל לפני מירוח אין ראיית פני הבית קובעתו, דגבי תרומה ומעשר כתיב דגן, ראשית דגנך, והוא המירוח, לפיכך כשמכניסה לבית קודם מירוח לא הוקבע למעשר מן התורה, ורבנן הוא דאסרו אכילת קבע בדבר שלא נגמר מלאכתו, אבל אכילת ארעי שרו, ומאכל בהמה ארעי הוא (ברכות לא. וכעי"ז נדה טו:) וכיון דנכנסת ראיית פני הבית לא נגמרה מלאכתו למעשר, תו לא מיחייבא אע"פ שהוא דשה וממרחה לאחר שהכניסה, מידי דהוה אמכניס פירות דרך גגו וקרפיפו לבית ואפילו היא ממורחת, דקי"ל דפטורה מן המעשר הואיל ולא ראתה את הפתח (נדה שם). **כדי שתהא בהמתו אוכלת.** ואפילו קבע, דכל זמן שאין שם גורנו של טבל עליו אינו אוסר באכילת ארעי, וכל אכילת בהמה לא גזרו עליה משום אכילת קבע, דתנן במסכת פאה מאכיל לבהמה ולחיה ולעופות ופטור מן המעשרות עד שימרח, אבל למאכל אדם נהי דלא טביל מדאורייתא, מיהו אפילו קודם מירוח אסרו לאכול קבע בכולי גמרא (פסחים ט.).

מסורת הש"ס

א) [לקמן מג.], ב) מעילה יד., ג) [עי' תוס' לקמן מט: ד"ה לא דכ"ע], ד) [שבת כט: וש"נ], ה) [פסחים ט. וש"נ], ו) פסחים ד: ט. (חולין י) נדה טו:, ז) [ברכות לה. וש"נ], ח) [פסחים ט. נדה טו: תוספ' דאהלות פט"ו ה"ו], ט) [צ"ל בערבי פסחים קיא:], י) דמותיב מודה לר"מ כצ"ל. רש"ל, כ) נס' ל"ם הגיה דצ"ל אלא משום קיפה.

◆

תורה אור השלם

1. וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר מִמָּחֳרָת וְהִנֵּה דָגוֹן נֹפֵל לְפָנָיו אַרְצָה לִפְנֵי אֲרוֹן יְיָ וְרֹאשׁ דָּגוֹן וּשְׁתֵּי כַּפּוֹת יָדָיו כְּרֻתוֹת אֶל הַמִּפְתָּן רַק דָּגוֹן נִשְׁאַר עָלָיו: שמואל א ה ד

2. עַל כֵּן לֹא יִדְרְכוּ כֹהֲנֵי דָגוֹן וְכָל הַבָּאִים בֵּית דָּגוֹן עַל מִפְתַּן דָּגוֹן בְּאַשְׁדּוֹד עַד הַיּוֹם הַזֶּה: שמואל א ה ה

◆

גליון הש"ס

גמ' רשב"ל אמר מותרת. עי' פסחים דף כח ע"ב תוס' ד"ה חוץ:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה על בסיסן וכו' המתוקן להן דכיון: (ב) ד"ה שבקיה וכו' איסריה שר. נ"ב וכן פי' רש"י בהוריות דף יג ריש ע"ב: (ג) תוספות ד"ה איתיביה וכו' קצת דוחק לומר כי בא וכו' דבא להודיע דשברים מותר. נ"ב ועל כרחך צריך לשנויי התם דתני שברי צלמים משום קיפה פי' אע"ג דדוחק הוא כיון דלא אפשר לשנויי בנוסחא אחרינא אבל הכא איכא לשנויי דלא אשמועינן בשברים כלל וכו': (ד) ד"ה מדרבי מאיר וכו' אף אם אין בידם: (ה) ד"ה ומכניסה וכו' כדגן פני הבית: (ו) בא"ד פני הבית כדגן או אף וכו' והתם תלינן. נ"ב פי' התם בחבר שמת:

◆

רבינו חננאל

בהן נעבד והוא שעומדין על כנם ואינם שבורין: **איתמר** עבודת כוכבים שנשתברה מאליה רבי יוחנן אמר אסורה דלא ביטלה אדם וריש לקיש אמר מותרת כיון שנשתברה אמר בדעתיה איהי לא יכלה לשיזבי נפשה לאחריני משזבה ובסתמא מבטיל לה. ומותיב ר' יוחנן לריש לקיש והא ראש דגון ושתי כפות ידיו כרותות דנשתברה מאליה היא א) וביטלום ופריק ריש לקיש הא קא שבקו לדגון דאמרי שבקיה איסריה לדגון ואזיל ויתיב ליה אמפתן. ואתינן לפרושי דעתייהו דרבנן מכלל דר' מאיר. דרבנן סבירא ליה עבודת כוכבים אסורה שבריה מותרין קשיא לר' יוחנן. ומשני ר' יוחנן הכי השתא בשלמא צלמים ספק עבדום ספק לא עבדום ואם תמצא לומר עבדום אימור ביטלום אבל עבודת כוכבים דודאי עבודה מי יימר דביטלוה הוי עבודתן ודאי וביטלום ספק ואין ספק מוציא מידי ודאי. ומקשינן ואין ספק מוציא מידי ודאי והתניא חבר שמת והניח מגורה מלאה פרות וכו' ודברים פשוטין הן ובכמה מקומות פירשנו זה הענין וגם בפסחים.

א) אולי צ"ל ולא ביטלום ופריק ר"ש לקיש הא קאי שבקי לדגון דאמרי דשבקיה וכו' כצ"ל ומפרש רבינו דמשם ראיה להיפך דמותרת ודלא כפירש"י ודו"ק.